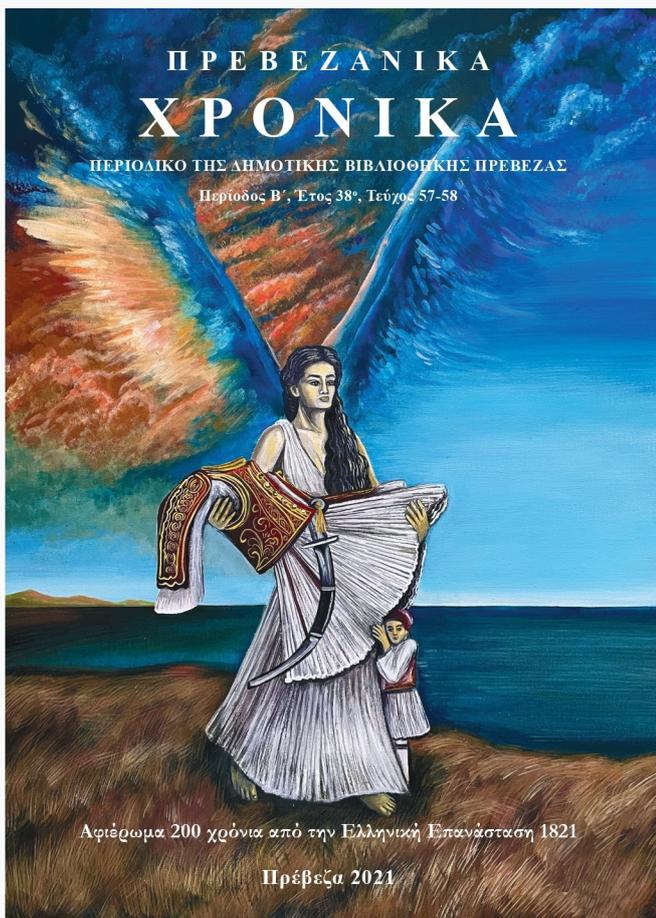

Πρεβεζάνικα Χρονικά

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 57-58 (2021)

Γιατροί της Πρέβεζας κατά τα χρόνια του αγώνα

Σπύρος Σουμαλεύρης

doi: [10.12681/prch.36534](https://doi.org/10.12681/prch.36534)

Copyright © 2024, Σπυρίδων Σουμαλεύρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σουμαλεύρης Σ. (2024). Γιατροί της Πρέβεζας κατά τα χρόνια του αγώνα. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, 251–263. <https://doi.org/10.12681/prch.36534>

Σπύρος Αλεξ. ΣΟΥΜΑΛΕΥΡΗΣ

*Γιατροί της Πρέβεζας κατά τα χρόνια του Αγώνα**

Ο Αγώνας για την εθνική ανεξαρτησία, όπως διαφαίνεται στη σύγχρονη ιστοριογραφία, ήταν ένα εγχείρημα που προετοιμάστηκε με αποφασιστικότητα, σύνεση και μελέτη τόσο του αντίπαλου όσο και των δυνάμεων που καθόριζαν την πολιτική και οικονομική σκηνή της Ευρώπης. Αξιοποιήθηκε, επίσης, το ελλαδικό ανθρώπινο δυναμικό (κοτζαμπάσηδες, караβοκύρηδες, κλήρος, αρματολοί, στρατιωτικοί υπηρετούντες σε ξένους στρατούς και φυσικά ο λαός και το φρόνημά του). Επιπλέον, βοήθησαν τα ιδεολογικά, πολιτικά, φιλοσοφικά και καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής, με προεξάρχον εκείνο του ρομαντισμού που ευνοούσε ένα τέτοιο εγχείρημα. Από την πολύχρονη αυτή διαδικασία δεν ήταν δυνατόν να απουσιάζουν και οι γιατροί. Τα ελληνόπουλα εκείνη την εποχή σπούδαζαν κυρίως στην Ιταλία, στα Πανεπιστήμια της Πάδοβας και Πίζας, και δευτερευόντως στην κεντρική Ευρώπη. Οι σπουδές τους αφορούσαν την Ιατρική και τη Φιλοσοφία ή το Αστικό και Ποινικό Δίκαιο, σύμφωνα, άλλωστε, και με τα καθορισμένα προγράμματα σπουδών των τότε πανεπιστημίων. Αυτοί οι νεαροί που έφευγαν από ένα κακοτράχαλο, ρημαγμένο, βασανισμένο και ποδηγετημένο τόπο βρίσκονταν ξαφνικά σε ακαδημαϊκά περιβάλλοντα υψηλής καλλιέργειας και σκέψης, με παράδοση τουλάχιστον πέντε αιώνων, με καθηγητές λαμπρά πνεύματα και συμφοιτητές από όλη την Ευρώπη.

Αυτός ο συγχρωτισμός τούς κατέστησε και ιδανικούς αγωγούς των νέων ιδεών που διαχύθηκαν στην Ευρώπη μετά τη Γαλλική Επανάσταση, της ελευθερίας – ισότητας – αδερφοσύνης, και επακόλουθα της αναζήτησης μεθόδων και τρόπων μεταλαμπάδευσής τους στην πατρίδα.

Από τον μακρύ κατάλογο των γιατρών του ελλαδικού χώρου που συμμετείχαν σε αυτό το συγκλονιστικό για την Ευρώπη εγχείρημα, θα παρουσιάσω εδώ όσους

---

* Το κείμενο αυτό αποτελεί τμήμα της υπό έκδοση έρευνας με τίτλο *Γιατροί και Υγεία στο Νομό Πρέβεζας. Αναζητώντας το παρελθόν*, το οποίο ανακοινώθηκε στο Συνέδριο «Πτυχές και Εκφράσεις της Τοπικότητας στην Επανάσταση του 1821. Γεγονότα, Συνθήκες, Πρόσωπα», που διεξήχθη στη Λευκάδα, στις 8-9 Οκτωβρίου 2021 και διοργανώθηκε από τον Σύνδεσμο Φιλολόγων Λευκάδας, την Εταιρεία Θεωρίας, Έρευνας και Διδακτικής της Γενικής και Τοπικής Ιστορίας, και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τμήμα Ιστορίας και Τμήμα Πληροφορικής – HiLab, με συνδιοργάνωση της Περιφερειακής Ενότητας Λευκάδας.

έχουν καταγωγή από τον τόπο μου και μπόρεσα να καταγράψω μέσω της έρευνάς μου, οι οποίοι άμεσα ή έμμεσα συμμετείχαν στον Αγώνα.

Κονεμένος Ανδρέας του Γεωργίου (Δώλου) (γεν. 1777 – †1855)¹

Γιος του καπετάν Γιώργου (Δώλου) Κονεμένου και της Μαύρας Σούνδια, στον οποίο με decreto (διάταγμα) της βενετικής Γερουσίας (1727) είχε παραχωρηθεί μεγάλη έγγειος ιδιοκτησία στο Σκαφιδάκι Πρέβεζας. Σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πίζας. Κατά τον «χαλασμό της Πρέβεζας», το 1798, ήταν 20-22 ετών.

Παντρεύτηκε τη Μαρίνα Κατωπόδη από τη Λευκάδα. Επειδή είχε ταχθεί με το μέρος των Γάλλων και αντιμετώπιζε την οργή του Αλή πασά, έχοντας την προστασία του Αλέξη Νούτσου, φυγαδεύτηκε με όλη την οικογένειά του στο Λιβόρνο της Ιταλίας. Επανήλθαν στην Πρέβεζα το 1817, μετά την προσάρτηση των Ιονίων Νήσων στους Άγγλους. Λόγω των αγγλόφιλων αισθημάτων τους είχαν την υποστήριξη των Άγγλων από τις διώξεις του Αλή πασά και των σουλτανικών Τούρκων.

Στις 3 Ιουνίου 1822 ο Αν. Κονεμένος βρισκόταν στην Τριπολιτσά, από όπου έγραψε επιστολή προς την αδελφή του Ανθίτζα (σύζυγο ντε Τζόρτζη), διά της οποίας την ενημέρωνε για τον φόνο του Αλέξη Νούτσου από τον Οδυσσέα Ανδρούτσο. Της ζητούσε, επίσης, να προστατέψει την κόρη του Αλέξη Νούτσου, Αγγέλω ή Αγγελίνα, την οποία της την είχε εμπιστευτεί ο πατέρας της μικρής Αγγελίνας, πηγαίνοντας στον Μοριά για να λάβει μέρος στην Επανάσταση, και της έγραφε να μεριμνήσει πάση θυσία, ώστε τα περιουσιακά στοιχεία του φονευθέντος να αποδοθούν στην κόρη του. Της υπενθύμιζε δε ότι ο ίδιος είχε καταγράψει με το ίδιο του το χέρι κατάλογο της περιουσίας του Νούτσου. Η Αγγέλω ή Αγγελίνα τελικά υιοθετήθηκε από την Ανθίτζα. Ο Αν. Κονεμένος επέστρεψε στην Πρέβεζα, όπου και πέθανε το 1855 από χολέρα.

Ο αδερφός του Ανδρέα, Σπύρος, παντρεύτηκε την Κιάρρα, κόρη του Μάρκου Σικελιανού (Gojji) και της Ελένης Σιγούρου, της γνωστής ζακυνθινής οικογένειας. Ο πρόγονος της Ελένης Σιγούρου, Μάρκος Σιγούρος με τον γιο του Μαρίνο έλαβε μέρος, ως σοπρακόμιτος, στη «μεγαλωτάτη βιτώρια των χριστιανών» που επιτεύχθηκε στη ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571. Ήταν δε ανενιός του αγιοποιηθέντος μετέπειτα Αγίου Διονυσίου (1707). Η Κιάρρα ήταν αδερφή των Άγγελου-Κάμιλλου και Αντώνιου (παππού του ποιητή Άγγελου Σικελιανού), και γιος της ήταν ο Νικόλαος Κονεμένος, ο λόγιος και ποιητής.

¹ ΒΑΣΙΛΙΑΣ 2012. Στο άρθρο «Περί τον Ανδρέαν Κονεμένον» (σ. 520), αναφέρει ότι σπούδασε Ιατρική στην Πίζα, ενώ στο άρθρο του «Νικόλαος Κονεμένος, η ζωή και το έργο του» (σ. 546), αναφέρει ότι σπούδασε Νομική στην Πίζα. Εάν σπούδασε στην Πίζα, αυτό θα ήταν προ του 1806, γιατί ο κατάλογος της Αλόης Σιδέρη με τους Έλληνες φοιτητές στο Πανεπιστήμιο της Πίζας των ετών 1806-1861 δεν τον αναγράφει.

Μαυρογιάννης Αντώνιος του Αρσενίου (γεν. 1782, Πάργα)²

Σπούδασε Ιατρική και άσκησε το επάγγελμα του ιατρού στη Ρουμανία. Έλαβε μέρος στην Επανάσταση του Αλέξανδρου Υψηλάντη και υπηρέτησε στα εκεί ελληνικά στρατόπεδα. Στη συνέχεια ήρθε στην Ελλάδα και από το 1822 υπηρέτησε ως ιατροχειρουργός στο σώμα του Μάρκου Μπότσαρη και αργότερα στα στρατόπεδα Πατρών, Τρίπολης και Κορίνθου, όπως φαίνεται από τα πιστοποιητικά που υπάρχουν στον φάκελό του (της 25ης Φεβρουαρίου 1825, με υπογραφή Αδάμ. Δούκα, υπουργού Πολέμου, και της 1ης Αυγούστου 1832, με υπογραφή Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου). Το 1835 εγκαταστάθηκε στην Καρύταινα. Παντρεύτηκε τη Μαρίνα Τζούνη ή Ταρμποπούλου. Απέκτησε μαζί της έξι γιους και μία θυγατέρα. Κατατάχθηκε στη Βασιλική Φάλαγγα με τον βαθμό του υπίατρο (ανθυπολοχαγού) και τιμήθηκε αρχικά με το Χάλκινο και στη συνέχεια, στις 24 Οκτωβρίου 1839, με το Αργυρό Αριστείο.³

Στις 29 Αυγούστου 1842 ζήτησε να χαρακτηριστεί ιατροχειρουργός (λοχαγός) και να λάβει προκοδότηση ως ακτήμων, καθώς δεν είχε δική του οικία και βρισκόταν σε δεινή οικονομική κατάσταση αδυνατώντας να συντηρήσει την πολυμελή οικογένειά του. Παρά τη θετική εισήγηση του διοικητή Γορτυνίας Πάνου Ράγγου, η αίτησή του απορρίφθηκε από τη στρατιωτική Γραμματεία. Ένα χρόνο αργότερα, όμως, δικαιώθηκε με απόφαση του γραμματέα (υπουργού) της επί των Στρατιωτικών Γραμματειάς της Επικρατείας Ανδρέα Λόντου. Έτσι, στις 22 Δεκεμβρίου 1843 έλαβε το υπ' αρ. 756/857 προκοδοτικό γραμματίο αξίας 3.450 δρχ. ως υπίατρος της βασιλικής Φάλαγγας. Στις 31 Αυγούστου 1844 προάχθηκε σε επίτιμο ιατρό της Φάλαγγας. Το 1853 ήταν επαρχιακός ιατρός Γόρτυνος.

Κονάκης Σπυρίδων του Αναστασίου (από τη Λευκάδα)⁴

Διορισμένος από τη βενετική διοίκηση ως ιατρός του Στρατιωτικού Νοσοκομείου της Πρέβεζας. Το 1791 τον συνάντησε ο Frederick-Δημήτριος North (μετέπειτα 5ος κόμης του Γκίλφορντ) κατά την επίσκεψή του στην Πρέβεζα και χάριξε ιδιαίτερα την παρέα του. Τον βρίσκουμε, επίσης, σε βενετικό έγγραφο απογραφής, που συντάχθηκε μεταξύ των ετών 1785-1793, ως *signore dottor Spiridion Anastasio Conachida Santa Maura*, στην ενορία του Αγίου Ανδρέα. Κατοικούσε σε σπίτι νοικιασμένο από τον *signiore Daniele Alleandri* για περισσότερα από 14 χρόνια.⁵

² ΑΝΩΝΥΜΟΣ, 2001, 7.

³ ΔΡΑΚΟΣ 2021.

⁴ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ 2009, 210.

⁵ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ 2018, 295.

Γερογιάννης Αναστάσιος. «Εις Ιταλίαν σπουδάσας»⁶

Ανήκε σε παλαιά επιφανή οικογένεια της Πρέβεζας,⁷ που περιλαμβανόταν στο Συμβούλιο της Κοινότητας. Είχε παντρευτεί την Τασούλα Γιώργου (Λώλου) Κονεμένου και είχε μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία κατά την επίσκεψη του Ξάνθου στην Πρέβεζα, το 1816. Ο Αναστάσιος Γερογιάννης έπαιξε σημαντικό ρόλο και στη λεγόμενη «επανάσταση Γκιουλέκα»⁸ (Γκιόνη Λέκκα) του 1848, επί πρωθυπουργίας Ιωάννη Κωλέττη.

Η ελληνική κυβέρνηση, σε συνεννόηση με τους Γαριβαλδινούς της Ιταλίας, μέσω του προξένου της Ελλάδας στην Πρέβεζα Σούτσου (Δοντά), στρατολόγησαν τον Αν. Γερογιάννη, φίλο του Αχμέτ πασά Μπατσαζή, ως αρχηγό του στρατού. Το σχέδιο προέβλεπε την επανάσταση των μπέηδων και αγάδων της νότιας και μέσης Αλβανίας, με απώτερο σκοπό την ένωση με την Ελλάδα. Ο Αν. Γερογιάννης στρατολόγησε τον έμπορο Πέτρο Σκέφερη (με καταγωγή από το ομώνυμο χωριό [Σκέφερι] της Αλβανίας). Ο Άγγλος πρέσβης στην Πρέβεζα Sidney Smith Saunders αντιλήφθηκε τα συμβαίνοντα και ενημέρωσε τόσο την αγγλική κυβέρνηση όσο και την αγγλική πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη. Εν τω μεταξύ, οι Αλβανοί μπέηδες και αγάδες, υπό τον Γκιουλέκα μαχόμενοι, κατέβαιναν προς τα Ιωάννινα. Η αγγλική κυβέρνηση έστειλε αυστηρό τελεσίγραφο σε Ελλάδα και Ιταλία απαγορεύοντας οποιαδήποτε ανάμειξή τους στον ξεσηκωμό των Αλβανών. Έτσι, οι Αλβανοί μετά από μερικές μάχες αναγκάστηκαν να παραδοθούν. Οι Τούρκοι κατέσχεσαν έγγραφα που ενοχοποιούσαν τους περισσότερους μπέηδες και αγάδες της νότιας και μέσης Αλβανίας καθώς και τους δύο Πρεβεζάνους, Αν. Γερογιάννη και Π. Σκέφερη. Ο Γκιουλέκας εκτοπίστηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου με τη μεσολάβηση του μπέη Γεωργίου Κονεμένου αφέθηκε ελεύθερος. Οι Αν. Γερογιάννης και Π. Σκέφερης φυλακίστηκαν στην Μπίτολα (Μοναστήρι). Μετά από λίγους μήνες ο Σκέφερης εξαγόρασε την ποιμή του ως πλούσιος έμπορος. Ο Αν. Γερογιάννης, όμως, αποφυλακίστηκε ετοιμοθάνατος, μετά από πολλούς μήνες, και πέθανε εντός λίγου διαστήματος στην Πρέβεζα.

Ηπίτης Πέτρος Κ. (Πάργα 1795 – †Αθήνα 1861)⁹

Οντας πολύ μικρός πήγε στο Βουκουρέστι, όπου ήδη βρίσκονταν τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια του. Μαθήτευσε στην Ακαδημία που διηύθυνε ο Γιαννιώτης

⁶ ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ 1935, 654-660· ΣΟΥΜΑΛΕΥΡΗΣ 2017, 18· ΒΙΤΑΛΗΣ 1977, 303-304, 522-532· ΒΑΣΙΛΙΑΣ 2012, 520.

⁷ ΒΑΣΙΛΙΑΣ 2012, 244. Δεν βρέθηκε το επώνυμο Γερογιάννης στους αποφοιτήσαντες από την Πίζα στα έτη 1808-1861 (ΣΙΔΕΡΗ 1989-1994).

⁸ ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ 1935, 654-660· ΒΑΣΙΛΙΑΣ 2012, στο άρθρο «Το καπίτολο του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου και ο Άγγλος πρόξενος εν Πρεβέζη Sidney Smith Saunders», 76.

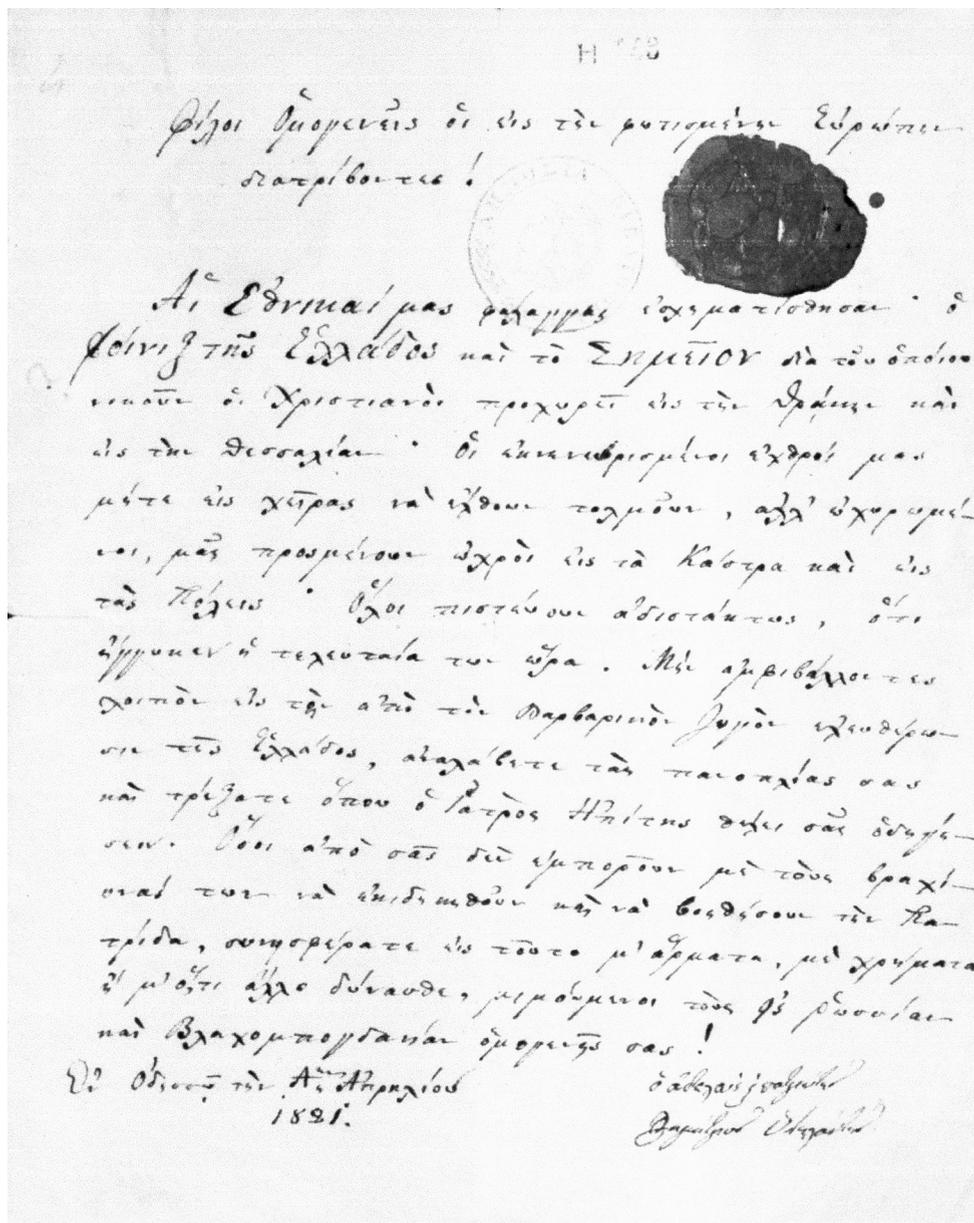
⁹ Το αρχείο του Π. Κ. Ηπίτη σώζεται. Βλ. ΜΑΡΑΖΙΩΤΗΣ 1973· ΠΕΝΤΟΓΓΑΛΟΣ 1987· ΑΓΑΘΟΣ 2015, 261-284.

Λάμπρος Φωτιάδης. Σπούδασε μάλλον στη Βιέννη και το Μόναχο, Ιατρική και Φιλοσοφία, και συμπλήρωσε τις σπουδές του στο Παρίσι. Στη Βιέννη δημοσίευσε, το 1816, το έργο *Λοιμολογία ή περί πανώλους, προφυλάξεως και εξολοθρεύσεως αυτής*. Την ίδια χρονιά και επίσης την επόμενη (1817) δημοσίευσε στον *Ερμή τον Λόγιο* κείμενα για παιδιατρικά θέματα, που πιθανώς αποτελούν και τα πρώτα δημοσιευμένα κείμενα αυτού του είδους στα ελληνικά. Στην Αυστρία εκτιμήθηκε ιδιαίτερα η προσωπικότητά του και του χορηγήθηκε άδεια άσκησης της Ιατρικής και απεριόριστου διαστήματος παραμονής. Επέστρεψε στο Βουκουρέστι, κατόπιν πήγε στην Κωνσταντινούπολη και κατέληξε στην Οδησό, όπου υπήρχαν χιλιάδες άλλοι ομοεθνείς και ομόφρονές του που επιθυμούσαν διακαώς την απελευθέρωση της πατρίδας. Παρόλο που οι Έλληνες εκεί τον δέχθηκαν ως «σοφό γιατρό» και πάσχισαν να τον κρατήσουν, εκείνος, πριν το 1820, εγκαταστάθηκε στην Αγία Πετρούπολη και προσλήφθηκε από τον Αλ. Υψηλάντη ως προσωπικός του ιατρός. Το 1820 έφθασε στην Αγία Πετρούπολη και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, ο οποίος, μετά την άρνηση του Ιωάννη Καποδίστρια, πρόσφερε την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας στον Αλ. Υψηλάντη.

Από τη στιγμή εκείνη ο γιατρός έγινε ο πιο αφοσιωμένος και πολύτιμος συνεργάτης του Υψηλάντη στον ιερό αγώνα. Ταξίδεψαν μαζί σε Μόσχα, Κίεβο και Οδησό, για να συγκεντρώσουν χρήματα για την Επανάσταση. Ενώ ο Υψηλάντης οργάνωνε τη διάβαση του Προύθου, εκείνος στρατολογούσε από την Οδησό και εξόπλιζε εθελοντές, παρέχοντας, από πλευράς εφοδιασμού της στρατιάς, σιγουριά στον αρχιστράτηγο. Στην Οδησό γνώρισε και παντρεύτηκε την Ελένη Θεοδ. Σεραφίνου, κόρη πλουσιότατου έμπορου, πιθανώς από τη Λευκάδα, και ανεψιά του βαθύπλουτου Άγγελου Χριστοδούλου. Συνεισέφερε με μεγάλα χρηματικά ποσά στην αγορά πλοίου και στον εξοπλισμό των στρατιωτών.

Την 1η Απριλίου 1821, με επιστολή του ο Δημήτριος Υψηλάντης, εκ μέρους του αρχιστρατήγου, του ζήτησε να επισκεφθεί τις μεγαλύτερες πόλεις της Γερμανίας και της Γαλλίας, για να προωθήσει την ιδέα του Αγώνα σε φιλόδημους και φιλέλληνες, καθώς ήταν γλωσσομαθής, έξυπνος και δραστήριος.

Έτσι, άρχισε το ταξίδι του επισκεπτόμενος τη Βουδαπέστη, τη Βιέννη και το Μόναχο, όπου συνάντησε και συνεργάστηκε με τον Ειρηναίο Θείρσιο και ίδρυσαν την πρώτη φιλελληνική εστία της Ευρώπης. Στη Στουτγάρδη στρατολόγησε 200 εθελοντές που πολέμησαν στην κατάληψη του Παλαμηδιού. Στη Λειψία συναντήθηκε με τον ένθερμο φιλέλληνα καθηγητή Γουλιέλμο Κρουγκ (Wilhelm Krug, 1770-1842), στο Παρίσι με τον Αδαμάντιο Κοραή και με τον δούκα ντε Ρισελιέ, πρωθυπουργό και γνωστό του από την Αγία Πετρούπολη, όταν εκείνος είχε καταφύγει εκεί κατά τη Γαλλική Επανάσταση. Από εκεί μετέβη στο Άμστερνταμ και στη συνέχεια στο Λονδίνο. Αργότερα εγκαταστάθηκε ξανά στην Οδησό. Από έγγραφο του προσωπικού του αρχείου γίνεται γνωστό πως ο ίδιος βρισκόταν πίσω από τη μεγάλη χορηγία των 5.000 γροσίων που στάλθηκαν με τον καπετάνιο Φωτεινό Πανά στον Έπαρχο Σύρας Αναγνώστη Δρίτσα, την άνοιξη του 1825, για να

ΕΙΚΟΝΑ 1: Επιστολή Δημητρίου Υψηλάντη.
 (Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος)

ιδρυθεί το Νοσοκομείο της Ερμούπολης, το πρώτο της απελευθερωμένης Ελλάδας. Το 1830 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

Το 1834 πρόσφερε το σπίτι του για τη διαμονή του αντιβασιλιά. Διορίστηκε σε πολλές επιτροπές και ιδρύματα. Το 1835 εκλέχθηκε μέλος του Ιατροσυνεδρίου και διορίστηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο μέλος της εφορίας του Νοσοκομείου. Την ίδια χρονιά έγινε μέλος τακτικό της Εταιρείας Φυσικής Ιστορίας και διορίστηκε Καθηγητής της Παθολογίας και Θεραπείας στο νεοσυσταθέν Χειρουργικό Σχολείο, θέση την οποία, όμως, δεν αποδέχθηκε.

Το 1836 ήταν μέλος της Ιατρικής Εταιρείας και το 1837 της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας και της Επιτροπής Εμπυγνώσεως Εθνικής Βιομηχανίας. Εκλέχθηκε, επίσης, μέλος του πρώτου Δ.Σ. της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Το 1838 ο Γεώργιος Ριζάρης τον όρισε πρώτο εκτελεστή της διαθήκης του, εν μέσω επταμελούς επιτροπής έγκριτων Αθηναίων. Τον Μάιο 1837 στάλθηκε στον Πόρο, όπου ξέσπασε επιδημία πανώλης. Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου διορίστηκε καθηγητής του Πανεπιστημίου και του απονεμήθηκε ο τίτλος του Ιππότη του Αργυρού Σταυρού του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος. Δεν αποδέχθηκε κανένα από τα δύο λόγω της δυσaréσκειάς του για τους ατυχείς κυβερνητικούς χειρισμούς κατά το διάστημα της επιδημίας στον Πόρο.

Ο αρχίατρος του βασιλιά Όθωνα δημοσίευσε το έργο *Ιστορική έκθεσις περί της εν Πόρω πανώλους*. Ο Πέτρος Ηπίτης απάντησε με τη μελέτη του *Η πανώλη εις Πόρον ή ημερολόγιον των εις ταύτην την νήσον κατά τον Απρίλιον, Μάιον και Ιούνιον του έτους 1837 διατρεζάντων*. Το 1848 επαναδιορίστηκε Ιατροσύμβουλος και εστάλη στην Κεφαλονιά για την καταπολέμηση της επιδημίας της χολέρας. Έκανε πολλές δωρεές σε διάφορα ιδρύματα της χώρας.

Σήμερα στο σπίτι του, στην ομώνυμη οδό, κοντά στην Πλατεία Συντάγματος, στεγάζεται το 1ο Πειραματικό Γενικό Λύκειο Αθηνών – Γεννάδειο.

Ο γιος του Θεόδωρος (1822-1887), με σπουδές στη Γενεύη, Αθήνα (Φυσικομαθηματικό), Χάρκοβο, Κρεμεντσούκ, Παρίσι, Μετς και Αγία Πετρούπολη (Στρατιωτική Σχολή), κατατάχθηκε τελικά στον ελληνικό στρατό, στον οποίο αναδείχθηκε σε υψηλές θέσεις και συνέταξε πληθώρα μελετών. Οι γιοι του Θεοδώρου, Αντώνιος (1857-1927), Ιωάννης (1867-1956) και Δημήτριος, υπήρξαν και αυτοί διακεκριμένοι στρατιωτικοί.¹⁰

Δεσύλας Γεώργιος¹¹

Αναφέρεται από τον Παναγιώτη Αραβαντινό ανάμεσα στους λόγιους της Πάργας. Ήταν δόκτωρ της Ιατρικής και της Φιλοσοφίας. Έγινε γνωστός στις αρχές του

¹⁰ ΑΝΩΝΥΜΟΣ 2014, 8-9.

¹¹ ΣΑΛΒΑΤΩΡ 1997, 92.

ΕΙΚΟΝΑ 2: Η οικία Πέτρου Ηπίτη στην Πλάκα, Αθήνα.
Από το 1993 στεγάζει το 1ο Πειραματικό Λύκειο Αθηνών – Γεννάδειο,
προς τιμήν του πρώτου του γυμνασιάρχη, Γ. Γενναδίου. (Φωτογραφία Σπύρου Σουμαλεύρη)

19ου αιώνα στην Κωνσταντινούπολη, όπου διέπρεψε ως ιατρός και συγκαταλεγόταν ανάμεσα στους πιο επιφανείς σοφούς του καιρού του. Αναφέρεται από όλους όσοι έγραψαν έργα για τη νεοελληνική λογοτεχνία με θεματολογία από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης μέχρι και την Ελληνική Επανάσταση, όπως οι Ανδρέας Παπαδόπουλος Βρετός, Κωνσταντίνος Σάθας, Ματθαίος Παπανίκας, Παν. Αραβαντινός κ.ά.

*Δεσί(λ)ας ή Δεσύλας Θεόδωρος-Δημήτριος του Θεοδώρου
(από την Πάργα)*

Σπούδασε Φιλοσοφία και Ιατρική. «Dessyla Teodoro Demetrio di Teodoro – Parga: Filosofia e Medicina». ¹² Έλαβε το πτυχίο του στις 12 Ιουνίου 1821 από το Πανεπιστήμιο της Πίζας. Φίλος και οπαδός του Αλ. Μαυροκορδάτου, μνημένος στον τεκτονισμό, ήρθε στην επαναστατημένη Ελλάδα μαζί με τον Μαυροκορδάτο από το Λιβόρνο μέσω Μασσαλίας και τον ακολούθησε παντού τα δύο πρώτα χρόνια. Μέλος του Βουλευτικού, μετείχε στην Επιτροπή Ελέγχου Πληρεξουσίων, στις 28 Απριλίου 1824. Στις 11 Ιουλίου 1824 διορίστηκε από το Βουλευτικό μέλος του Ανωτάτου Κριτηρίου. Τον Μάρτιο του 1825 έγινε υπουργός Αστυνομίας. Το 1826 προσέφερε στο Εθνικό Ταμείο 4.000 γρόσια.

Στις 18 Οκτωβρίου 1826 εκλήθη από τον Νικ. Γερακάρη, Επιστάτη του Νοσοκομείου Ναυπλίου, για να αντικαταστήσει τον αποχωρήσαντα Αμερικανό χειρουργό Σάμουελ Χάου (Samuel Howe). Στις 11 Ιουλίου 1826 παντρεύτηκε στο Ναύπλιο τη θυγατέρα του ιατρού Παναγιώτη Ζωγράφου και απέκτησε έναν γιο, τον Θεόδωρο. Το 1832 ήταν μέλος της Συνελεύσεως Προνοίας και διορίστηκε, ως πληρεξούσιος της επαρχίας Άργους, στην Δ' Εθνική Συνέλευση· ήταν επίσης μέλος και «της επί του σχεδίου οργανισμού του δικαστηρίου επιτροπής». Το 1833 ήταν έπαρχος Άνδρου και το 1836 ιατρός της Διοικήσεως Κορινθίας (νομίατρος). Το 1849 έγινε νομίατρος Άργους. Αργότερα, το 1855, ήταν ιατρός του Υγειονομείου Πειραιά. Το 1855 μετατέθηκε στο Λοιμοκαθατήριο της Αίγινας, όπου πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Πέθανε μετά το 1856.

Δημουλίτσας Ανδρέας του Αναστασίου (από την Πάργα)

Σπούδασε Φιλοσοφία και Ιατρική. «Demolissa Andrea di Anastasio – Parga: Filosofia e Medicina». ¹³ Έλαβε το πτυχίο του στις 5 Ιουνίου 1824 από το Πανεπιστήμιο της Πίζας.

¹² Πανεπιστήμιο Πίζας. Έλαβε πτυχίο στις 12 Ιουνίου 1821. Βλ. ΣΙΔΕΡΗ, 1989-1994, τ. 2, 426, 491· ΑΝΩΝΥΜΟΣ 2001, 7-8.

¹³ Πανεπιστήμιο Πίζας. Έλαβε πτυχίο στις 5 Ιουνίου 1824. Βλ. ΣΙΔΕΡΗ, 1989-1994, τ. 2, 427, 476, 491, 507.

Βαρζέλης Δημήτριος του Αποστόλου

Σπούδασε Ιατρική. «Varzelli Demetrio di Apostolo – Prevesa: Medicina». ¹⁴ Έλαβε το πτυχίο του στις 5 Ιουνίου 1824 από το Πανεπιστήμιο της Πίζας. Άσκησε Ιατρική στα Ιωάννινα. Η οικογένεια Βαρζέλη είχε καταγωγή από τη Χίο και μετοίκησε στην Πελοπόννησο στα τέλη του 17ου αιώνα με τη βοήθεια των Βενετών. Μετείχαν στα Ορλωφικά (1768-1774) και γι' αυτό είχαν αποκτήσει προνόμια από τη ρωσική Αυλή. Μετά τη Συνθήκη του Πασάροβιτς (1718) τους παραχωρήθηκαν γαίες στο Μεγανήσι της Λευκάδας. Αργότερα πέρασαν στη Λευκάδα, τη Ζαβέρδα, τη Βόνιτσα και την Πρέβεζα. Ο Απόστολος Βαρζέλης παντρεύτηκε μια κόρη ή αδερφή του Ανδρέα Νικολάου Γενοβέλη. Είχε πέντε γιους: τον Δημήτριο (ιατρό), τον Θεόδωρο (cavalier του ρωσικού αυτοκρατορικού στρατού), τον Νικόλαο (υποπρόξενο της Ρωσίας σε Άρτα και Πρέβεζα), τον Σωτήριο (έμπορο στην Πρέβεζα) και τον Αλέξανδρο (έμπορο στην Πρέβεζα).

Κονοφάος Νικόλαος (από την Πάργα) ¹⁵

Τποθετήθηκε ως ιατρός στα διάφορα στρατόπεδα που πολέμησε. Στις 21 Σεπτεμβρίου 1825 πήγε στο Μεσολόγγι από την Κέρκυρα, όπου και σκοτώθηκε κατά την έξοδο. Έλαβε μετά θάνατο τον βαθμό του ταγματάρχη. Άφησε χήρα τη σύζυγό του Αιμιλία και τρία τέκνα, τον Αλέξανδρο (λοχαγό της Βασιλικής Χωροφυλακής το 1863), τον Βασίλειο και τη Μαρία.

Πολύζος Ιωάννης ¹⁶

Με καταγωγή από την Πρέβεζα, έφερε το προσωνύμιο Δράκος ή Δούπιας. Πήρε μέρος στην έναρξη της Επανάστασης στη Λιβαδειά και στη συνέχεια σε διάφορες μάχες στη Στερεά Ελλάδα με τους Γαρδικιώτη Γρίβα, Ιωάννη Μαμούρη και Χριστόδουλο Χατζηπέτρο. Στην μάχη της Άμπλιανης ανδραγάθησε. Έλαβε μέρος στην πολιορκία και την έξοδο του Μεσολογγίου με τον βαθμό του ταξιάρχου. Πολέμησε στην Πελοπόννησο υπό τον Παναγιώτη Γιατράκο μέχρι την αποχώρηση του Ιμπραήμ. Εγκαταστάθηκε στις Κροκεές (Λεβέτσοβα) Λακωνίας και άσκησε το επάγγελμα του εμπειροϊατρού μέχρι τον θάνατό του, τον Φεβρουάριο του 1844. Είχε έξι τέκνα, τον Δημήτρη (με επίσης έξι τέκνα), τον Γεώργιο (1831), κτηματία, τον Πολυζώη (1834), ιατρό, τον Ηρακλή (1841), γεωργό, τη Δημητρούλα και την Παναγιωτίτσα. Τα παιδιά του πήραν το επώνυμο «Ιατρίδης».

¹⁴ ΣΟΥΜΑΛΕΥΡΗΣ 2017, 27-30, 456-458.

¹⁵ ΔΡΑΚΟΣ 2021· ΒΑΣΙΛΑΣ 2012, 414-418.

¹⁶ ΔΡΑΚΟΣ 2021.

*Γκούστης Νικόλαος*¹⁷

Από ζακυνθινή οικογένεια που αναφέρεται ότι είχε εγκατασταθεί εκεί από την Πρέβεζα, το 1816. Ήταν και αυτός ένας από τους τρεις υποβοηθούς στο Νοσοκομείο της Ιατρικής Σχολής της Ιονίου Ακαδημίας, το 1826. Επιδοτήθηκε από τον Γκίλφορντ, όπως φαίνεται από τον σχετικό κατάλογο, όπου και σημειώνεται το εξής: «σπουδάζει Ιατρική με επιτυχία και έχει τη φροντίδα της αλληλογραφίας του δούκα [Γκίλφορντ] στα Αγγλικά». Δεν υπάρχουν άλλες πληροφορίες γι' αυτόν.

*Μαυρογιάννης Κωνσταντίνος (γεν. 3 Ιουνίου 1817 –
†4 Δεκεμβρίου 1861)*¹⁸

Καταγόταν από μια από τις πρώτες παργινές οικογένειες που μετανάστευσε στην Κέρκυρα το 1779. Ο Κωνσταντίνος γεννήθηκε στην Κέρκυρα στις 3 Ιουνίου 1817 και ήταν γιος του Ιωάννη Μαυρογιάννη και της Ιωάννας Μαυρογιάννη (από άλλη οικογένεια των Μαυρογιανναίων). Σπούδασε αρχικά στην Κέρκυρα υπό την προστασία του λόρδου Frederick-Δημητρίου North Guilford (ιδρυτή της Ιονίου Ακαδημίας, 29 Μαΐου 1824). Τα έτη 1833, 1834 και 1835 σπούδασε στην Πίζα Ιατρική-Χειρουργική και Φιλοσοφία.¹⁹ Έλαβε το πτυχίο του στις 7 Μαΐου 1836. Μετά ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Παρίσι και το 1838 επέστρεψε στην Κέρκυρα, όπου υπηρέτησε ως άμισθος ιατρός-χειρουργός στο Νοσοκομείο των Φτωχών παίρνοντας έπαινο από την Ιόνιο Γερουσία. Το 1838 έπεσε στη δυσμένεια της ιόνιας κυβέρνησης, επειδή αρθρογραφούσε ως φιλελεύθερος σε εφημερίδες της Αθήνας.

Διαθέτοντας ευρύτατη μόρφωση και όντας θερμός πατριώτης και ενεργός πολίτης πήρε μέρος στις σημαντικές πολιτικές υποθέσεις της θετής του πατρίδας αρθρογραφώντας σε εφημερίδα, στην οποία ο ίδιος έγραφε στα ελληνικά για διάφορα ζητήματα των Επτανήσων με το ψευδώνυμο «Αναχωρητής». Επειδή αρθρογραφούσε εκφράζοντας φιλελληνικές τάσεις στην ελληνική εφημερίδα *Ο Αιών*, κατηγορήθηκε από τον Sir Howard Douglas ότι είχε πάρει μέρος σε συνωμοσία στην Αθήνα μαζί με άλλους Επτανήσιους (Ανδρέα Μουστοξύδη, Ιωάννη Πετριτσόπουλο και Γεώργιο Καποδίστρια) και ότι ήταν πράκτορας της Φιλοορθόδοξης Εταιρείας που έγραφε άρθρα σε ελληνικές εφημερίδες κατά της κυβέρνησης. Κατέφυγε στην Αθήνα, όπου βρήκε θερμό υποστηρικτή του τον Ανδρέα Μουστοξύδη. Συνελήφθη, αλλά τελικά αποδείχθηκε η αθωότητά του. Εξάσκησε με μεγάλη επιτυχία τη Φαρμακευτική, μέχρι που αναγορεύτηκε καθηγητής της Παθολογίας. Οι δημοσιεύσεις του για τα ιατρικά

¹⁷ ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ 1980, 150.

¹⁸ ΣΑΛΒΑΤΩΡ 1997, 99.

¹⁹ ΣΙΔΕΡΗ 1989-1994, τ. 2, 439, 497.

θέματα ξεχωρίζουν για την ωραία τους γλώσσα. Ιδιαίτερη επιστημονική αξία έχει το έργο του *Παρατηρήσεις επί του κλίματος των Αθηνών και της ενεργείας αυτού επί της ζωϊκής οικονομίας*, που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1841. Γράφοντας στην εφημερίδα *Εραμιστής* αντικυβερνητικά άρθρα μαζί με τον Ιω. Παπαρρηγόπουλο και άλλους λόγιους βρέθηκε χωρίς στήριγμα μετά την πτώση της κυβέρνησης Μαυροκορδάτου, τις αρχές της οποίας υποστήριζε. Αρχισε τότε να δείχνει σημεία πνευματικής διαταραχής. Στις 3 Φεβρουαρίου 1849 μεταφέρθηκε στο Φρενοκομείο. Σύντομα έγινε καλά και επανήλθε στην πολιτική δραστηριότητα ως συντάκτης της πολιτικής εφημερίδας της Κέρκυρας *Ελλάς*, που κυκλοφόρησε από τις 7 Φεβρουαρίου 1850 έως τις 3 Μαρτίου 1851. Αρρώστησε και πάλι, και στις 23 Νοεμβρίου 1855 μεταφέρθηκε στο ίδιο νοσοκομείο, όπου και ξενύχνησε στις 4 Δεκεμβρίου 1861.

*Κόνδαρης Ηλίας (Κονιδάρης Ηλίας;)*²⁰

Με πιθανή καταγωγή από τη Λευκάδα, το 1836 καταγράφεται ως γιατρός στην Πρέβεζα.

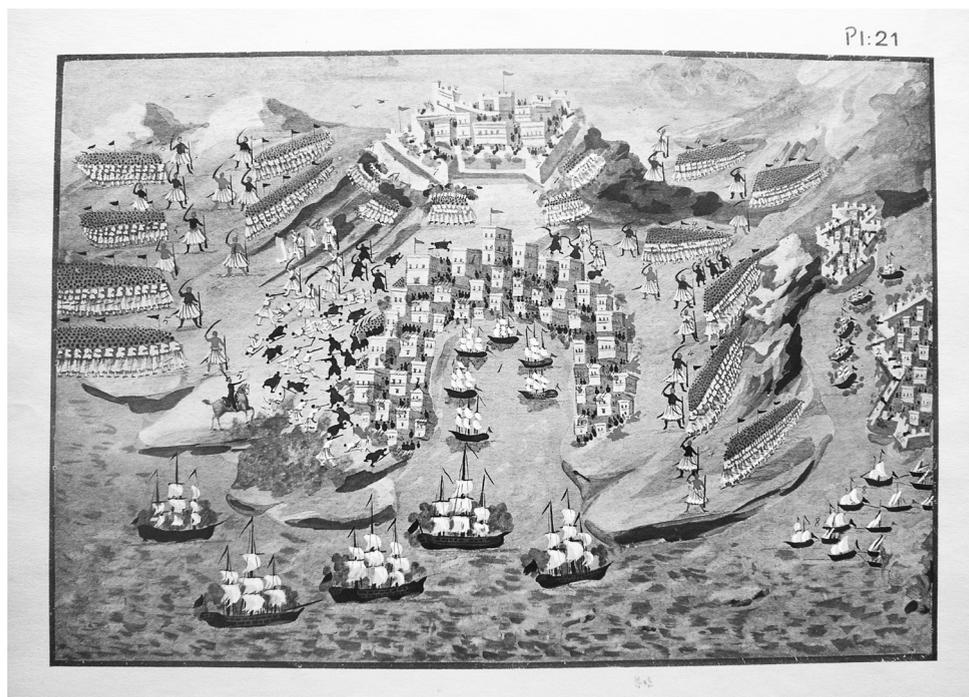
Στο περίπλοκο εγχείρημα του Αγώνα για την εθνική ανεξαρτησία απαιτήθηκε η συστράτευση όλων των δυνάμεων του έθνους. Ήταν απολύτως απαραίτητη η παλληκαριά, η επινοητικότητα, η στρατηγική όσων κατείχαν όπλα, το χρήμα των πλουσίων οικογενειών και η ανεκτίμητη εμπειρία στη θάλασσα των ναυτικών. Ταυτόχρονα, όμως, ανεκτίμητη στάθηκε και η συμβολή των μορφωμένων Ελλήνων, οι οποίοι με μεθοδικότητα, σύνεση, προνοητικότητα, επιμονή και πίστη στον Αγώνα όχι μόνο συνέβαλαν στο ευτυχές γεγονός της Συνθήκης του Λονδίνου, αλλά έθεσαν και τις συνταγματικές, θεσμικές και οργανωτικές βάσεις ενός σύγχρονου κράτους. Ανάμεσα σε αυτούς τους τελευταίους συγκαταλέγονται ασφαλώς και οι γιατροί.

²⁰ ΣΟΥΜΑΛΕΥΡΗΣ 2017, 18.

Βιβλιογραφία

- ΑΓΑΘΟΣ Στέφανος, 2015, Ο Παργινός ιατρός και Φιλικός Πέτρος Ηπίτης, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 51-52, 261-284
- ΑΝΩΝΥΜΟΣ, 2001, «Οι Παργινοί γιατροί αγωνιστές του 1821», εφημ. *Η Πάργα*, έτος 9, φ. 35 (Ιαν.-Φεβρ.-Μάρτιος), 7-8
- ΑΝΩΝΥΜΟΣ, 2014, «Απόγονοι της οικογένειας Πέτρου Ηπίτη», εφημ. *Η Πάργα*, έτος 23, φ. 88 (Απρ.-Μάιος-Ιούνιος), 8-9
- ΒΑΣΙΛΑΣ Ηλίας Β., 2012, *Απαντα*, Επιμ. Νίκος Δ. Καραμπέλας, Δήμος Πρέβεζας – Ίδρυμα Ακτία Νικόπολις, Πρέβεζα
- ΒΙΤΑΛΗΣ Φιλάρετος, 1977, Σπ. Καραμάνης, *Ηπειρωτική Εστία* 303-304, 522-532
- ΔΗΜΑΡΤΟΣ Ιωάννης Φ., 1935, «Πρέβεζα», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Παύλου Δρανδάκη, τ. 20, 654-660
- ΔΡΑΚΟΣ Θεόδωρος Κ., 2021, *Πρεβεζάνοι στην Επανάσταση του 1821*, αδημοσίευτη εργασία
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ Νίκος Δ., 2009, Ο Άγγλος γιατρός Henry Holland στην περιοχή της Πρέβεζας, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* 45-46, σ. 143-215
- ΚΙΤΡΙΝΙΑΡΗΣ Κ. Σ., 1975, *Έλληνες και Φιλέλληνες Ελευθεροτέκτονες του εικοσιένα*, Αθήνα
- ΜΑΡΑΖΙΩΤΗΣ Γεώργιος Θ., 1973, *Ο Ηπειρώτης εθναπόστολος Πέτρος Ηπίτης*, Βιβλιοθήκη Ηπειρωτικής Εταιρείας Αθηνών 38, Αθήνα
- ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ Χριστίνα Ε., 2018, *Το αρχείο των βενετών προβλεπτών της Πρέβεζας. Διοίκηση και οργάνωση της πόλης τον 18ο αιώνα*, Πρέβεζα
- ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ Γεράσιμος Η., 1980, *Η Ιατρική Σχολή της Ιονίου Ακαδημίας (1824-1828, 1844-1865)*, Θεσσαλονίκη
- ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ Γεράσιμος Η., 1987, Ο γιατρός Πέτρος Ηπίτης και ο ρόλος του στους αγώνες για την κατάργηση της βαυαρικής μοναρχίας στην Ελλάδα, ανακοίνωση στο 11ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών, 1985, Θεσσαλονίκη
- ΣΑΛΒΑΤΩΡ Λουδοβίκος, 1997, *Πάργα*, Αθήνα
- ΣΙΔΕΡΗ Αλόη, 1989-1994, *Οι Έλληνες φοιτητές στο Πανεπιστήμιο της Πίζας 1806-1861*, τ. 1-2, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, Αθήνα
- ΣΟΥΜΑΛΕΥΡΗΣ Σπύρος Αλεξ., 2017, *Ευεργέτες & δωρητές της Πρέβεζας*, Δήμος Πρέβεζας – Σπύρος Σουμαλεύρης, Πρέβεζα
- ΤΣΙΑΗΣ Γεώργιος Ε., 1994, *Τα πολεμικά γεγονότα στην Ήπειρο 1820-1824*, Αθήνα

*Πίνακας του Μακρυγιάννη για την κατάληψη της Βόνιτσας, 1828.
«Κάδρον της Δυτικής Ελλάδος και κέντρον η Βίνιτζα», έργο του Παναγιώτη Ζωγράφου.
(Αρχείο Ιδρύματος Ακτία Νικόπολις, ΙΑΝ 0778)*